

Şiddet Problemi Bağlamında 2018 DKAB Öğretim Programlarında Şiddete Karşı Kullanılan Argümanlar

Meryem KARATAŞ¹

Öz

Şiddet, bireyleri ve toplumu olumsuz etkileyen bir olgu olarak insan onurunu zedelemektedir. İnsan onurunu koruma mücadelesi çok boyutlu ve karmaşık disiplinler arası bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu anlamda şiddet, insanlık tarafından çözülmeyi beklemektedir. Şiddetin bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkileri ve şiddetin ortadan kaldırılması için neler yapılması gerektiği soruları çözüm önerilerine açıktır. Bu bağlamda toplumsal hafızada teorik ve pratik karşılığı olan din eğitiminden yararlanmanın gerekliliğine dikkat çekmek ve DKAB öğretim programlarının -çalışma sınırları içinde- güncellenmesine katkıda bulunmak çalışmanın hedefleri arasındadır. Bu amaçla 2018 DKAB öğretim programlarının farklı şiddet türlerini önlemeye yönelik güncel bilgiler içerip içermediği çalışmanın araştırma soruları içindedir. Bu sorulara cevap verebilmek için ilgili öğretim programları, doküman analizi yoluyla betimsel olarak incelenmiştir. Elde edilen veriler aracılığı ile kod başlıkları oluşturulmuş, kodlar bir araya getirilerek üst başlıklar olarak çalışmanın temaları belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, 2018 DKAB öğretim programları çerçevesinde belirlenen temalar içerisinde şiddete karşı kullanılan dini argümanların alt başlıklarının diğer temalardan daha yoğun olduğu görülmüştür. Konu içeriklerine dağıtılan değerler üzerinden şiddete karşı önlem almak mümkün olduğu gibi, konuyu teolojik argümanlarla desteklemek de olasıdır. Şiddet gibi toplumsal güveni zedeleyen bir soruna karşı din eğitiminden destek almanın mümkünlüğü de öneriler arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, 2018 DKAB Öğretim Programları, Şiddet, Değerler, Dini Argümanlar

Arguments Used Against Violence in the 2018 Religious Education Curricula in the Context of the Problem of Violence

Abstract

Violence, as a phenomenon that negatively affects individuals and society, undermines human dignity. The struggle to protect human dignity necessitates a multidimensional and interdisciplinary effort. In this context, violence remains an issue that humanity must address. The negative impacts of violence on individual and societal life and the questions of what measures can be taken to eliminate violence are open to solution-oriented discussions. In this regard, emphasizing the necessity of utilizing religious education—whose theoretical and practical relevance is evident in societal memory—and contributing to the revision of Religious Culture and Ethics Education (DKAB) curricula are among the objectives of this study. Accordingly, one of the research questions is whether the 2018 DKAB curricula include updated information aimed at preventing different types of violence. To address these questions, the relevant curricula were descriptively analyzed through document analysis. Based on the data obtained, code categories were developed, and these codes were grouped into overarching themes. The research findings revealed that, within the framework of the 2018 DKAB curricula, subcategories of religious arguments used against violence were more prominent compared to other themes. Through the values integrated into the curriculum content, it is possible to take preventive measures against violence, as well as to support the issue with theological arguments. Utilizing religious education to address a problem such as violence, which undermines social trust, is also among the suggestions offered by this study.

Keywords: Religious Education, 2018 DKAB Curricula, Violence, Values, Religious Arguments

Atıf İçin / Please Cite As:

Karataş, M. (2025). Şiddet problemi bağlamında 2018 DKAB öğretim programlarında şiddete karşı kullanılan argümanlar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (3), 946-961. doi:10.33206/mjss.1586689

Geliş Tarihi / Received Date: 16.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 18.06.2025

¹ Dr. Öğr. Üyesi. – Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, meryemkaratas@sakarya.edu.tr

 ORCID: 0000-0002-4845-0225

Giriş

şiddet, Dünya Sağlık Örgütünün tanımıyla (2002) “Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması”dır. şiddete en fazla maruz kalan bireyler dezavantajlı grupta yer alan kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılardır. Önemli bir toplumsal sorun olarak insanlığın karşısında duran şiddetin durdurulması için birbirinden farklı çözüm önerileri olabilir. Mevcut çözüm önerileri içinde toplumun geneline yayılması açısından eğitim alanındaki çözüm önerileri daha kalıcıdır. İnsanın sadece eğitimle insan olabileceğini belirten Kant’ın ve eğitimi insanın kendini gerçekleştirmesi ve mutluluğa ulaşmasını sağlayan yol olarak gören Sokrates’in söylemleri çözüm önerilerinin gücünü arttırmaktadır (Aytaç, 1972; Kantarcı, 2013).

şiddetin çeşitli türleriyle bireysel ve sosyal hayata olan negatif etkileri ve şiddetin ortadan kaldırılması için neler yapılması gerektiği noktasındaki sorular çözüm önerilerine açıktır. Bu bağlamda şiddetin önlenmesi için toplumsal hafızada teorik ve pratik karşılığı olan din eğitiminden faydalanılmasının ve gerekli görüldüğü takdirde din eğitimi programlarında güncellemeler yapılmasının gerekliliğine dair kabul bu çalışmanın hedefleri arasındadır. Bilgi çağı olarak adlandırılan dönemin çağdaşları olarak eğitim ile ilgili verilecek kararların bilimin ışığında yapılması elzemdir. Hem din hem de eğitimin toplumdaki karşılığı ve etki alanı düşünüldüğünde konunun önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İnsanlığın ortak problemi olarak şiddete karşı çözüm önerileri sunması gereken din eğitiminin konu bağlamında neler söylediği ile ilgili ortaya çıkan sonuçlar beraberinde çözüm önerilerini de oluşturacaktır.

Çalışma, örgün din eğitimi kapsamında 2018 DKAB öğretim programlarından seçilen örnekler üzerinden şiddet olgusuna nasıl yaklaşıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Öğretim programları eğitim öğretim sürecinin teorik altyapısını oluşturduğu için programlarda şiddet ve saldırganlığa karşı nasıl bir dil kullanıldığı, şiddete karşı hangi değerlerin öncelendiği, varsa alınan tedbirlerin neler olduğu, bu tedbirlerin yeterli olup olmadığı kazanım cümleleri ve içeriklerden hareketle oluşturulmuştur. Bu sorulara cevap aramak için doküman incelemesi yoluyla ilgili öğretim programları betimsel olarak incelenmiştir. Programlarda yer alan kazanımlar çalışmanın hareket noktasıdır. Araştırma içeriği temalar ve kodlar arasındaki ilişkilere dayalı olarak tasarlanıp düzenlenmiştir. şiddete karşı örgün din eğitimi bağlamında seçilen öğretim programları örnekliğinde üç tema belirlenmiştir: şiddete karşı değer örnekleri, şiddete karşı beceri örnekleri ve şiddete karşı kullanılabilecek dini argümanlar. 2018 yılı DKAB öğretim programları (ilkokul 4 ve ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflar), (ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıflar) araştırmanın kapsamı içerisindedir. Örgün din eğitimindeki diğer öğretim programları araştırmanın sınırları dışındadır. Bu kapsamda ahlak ve değer kazandırmayı ve eğitimi hedefleyen üniteler araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Konunun önemine binaen şiddet ile ilgili nicel ve nitel araştırmalar mevcuttur. İçerik olarak başlıkla bağlantılı olduğu düşünülen örneklerden biri Millî Eğitim Bakanlığı’nın Ar-Ge birimi olarak Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından desteklenen “Çocuklarda ve Gençlerde Artan şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olaylar” isimli çalışmadır. 2006-2007 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda her dört öğrenciden birinin genel olarak hayatında şiddete maruz kaldığı, en fazla rastlanan şiddetin sözel şiddet olduğu, öğrenci şiddetinin kaynağı olarak film kahramanları gibi güçlü olma isteği, aile içi eğitim yetersizliği, acımasız insanların daha çok saygı gördüğü gibi ön kabullerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin kamu görevlileri içinde kendilerine yakın gördükleri ilk meslek grubunun öğretmenler olduğu, evde gözlemledikleri şiddet türleri içinde alay etme ve fiziksel saldırıların başta geldiği, okulda ya da çevrede düzenlenen sosyal etkinliklerin şiddeti önlemede etkili olduğu da çalışmanın ulaştığı sonuçlar arasındadır (MEB – EARGED, 2008).

şiddeti önlemede yaygın din eğitiminin etkisi ile ilgili olarak ulaşılan çalışmalardan biri 2012 yılında gerçekleştirilen Yaygın Din Eğitimi Sempozyumunda Macid Yılmaz tarafından kaleme alınan “Bireysel şiddet Davranışlarını Önlemede Yaygın Din Eğitimi” başlığındadır. Çalışma, aile içindeki din eğitimi faaliyetleri ile Diyanet İşleri Başkanlığının din eğitimi faaliyetleri üzerinden konuyu ele almaktadır (Yılmaz, 2013). Yılmaz’ın (2010) “Ergenlerde şiddetin Önlenmesinde Din Eğitiminin Rolü” isimli doktora tezi, alanda başvurulabilecek kaynaklar arasındadır. Çalışmada kavramsal analiz yapılarak değer eğitimi ile bahsi geçen dönemin öğretim programı arasındaki bağlantı ortaya konulmuştur.

Konuyla ilgili yakın zamanda yapılan çalışmalardan biri de Mustafa Fatih Ay (2018) tarafından kaleme alınan “Lise Öğrencilerinde Dkab Eğitimi ile Saldırganlık Arasında Dindarlık ve Ahlakî Olgunluğun Aracılık Rolünün İncelenmesi” isimli tezdır. Lise öğrencilerinde DKAB eğitimi ile saldırganlık arasında

dindarlık ve ahlaki olgunluk aracı bir role sahip midir? cümlesi araştırmanın problem cümlesidir. Ulaşılan sonuçlar içerisinde DKAB dersinde öğrenilenlerin hayatında etkili olduğunu ifade edenlerin saldırganlık puanlarının DKAB dersinde öğrendiklerinin etkili olmadığını belirtenlere göre anlamlı derecede düşük olduğu vardır (Ay, 2018).

Siber zorbalık ile dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen Sezai Korkmaz'ın (2019) "Siber Zorbalık ve Mağduriyet, Problemlili İnternet Kullanımı ve Dindarlık İlişkisi" isimli doktora tezi de son yıllarda üzerinde konuşulan şiddet türü olarak görülen siber zorbalık ile dindarlık ilişkisi üzerinde durmaktadır.

1. Şiddetin Neliği Üzerine

Pek çok kavramın tanımlanmasında yaşanan güçlük şiddet kavramında da karşımıza çıkmaktadır. Tanımlamalarda dikkat edilmesi gereken kurallar göz önünde bulundurulmadığında, sınırlar çizilmediğinde konuyla ilgili ortak bir dil oluşturulması mümkün değildir. Ancak bazı kelimeler vardır ki anlamsal farklılıkları ortaya çıksa bile bireylerde oluşturduğu duygu aynıdır. Şiddet de zihinlerde olumsuz çağrışımlara sahiptir.

Dilimize Arapçadan geçen, bir şeyi sağlam yapma anlamındaki şiddet; sertlik, cismin katı ve sert olması, birine karşı kaba davranış anlamına gelmektedir (İbn Dureyd, 1987). Sertlik, katı davranış, kaba kuvvet kullanma, ceza vermede mübalağa, müsaadesizlik demektir (Sami, 1987). Şiddet kelimesi sözlükte farklı tanımlamalara sahiptir. Konuyla uyumlu olanlardan biri duygu ve davranışta aşırılık diğeri de karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanmadır (TDK, 2022). Tabii halinden daha fazla olma, aşırılık, fazlalık; işleri uzlaşma yoluyla değil kaba kuvvet kullanarak halletmeye kalkışma ve bunun için kullanılan kaba kuvvet de şiddetin sınırları içindedir (Ayverdi, 2008).

Dünya Sağlık Örgütü (2002) şiddeti "Kendine, başka bir kişiye veya bir topluluğa karşı yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği veya yoksunlukla sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanma olasılığı yüksek olan fiziksel güç veya gücün kasıtlı olarak, tehdit veya fiilen kullanılması." olarak tanımlamaktadır. Anayasa'da ise şiddet "Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış" şeklinde sınırlandırılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti (2012) tarafından çıkarılan Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun maddesinde şiddet mağduru "Tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişiler." olarak tanımlanırken şiddet uygulayanlar "Şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişiler." diye aktarılmaktadır.

Şiddetin nedenleri tartışıldığında farklı sınıflandırmaların olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni şiddetin ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin farklı olmasıdır. Öznenin kendi dışındaki "ötekilerin" üzerinde kurmaya çalıştığı güç faktöründen bahseden, şiddeti önlenemez içgüdüsel bir davranış biçimi olarak algılayan ve bu şekilde sınırlandıran görüşlerin yanı sıra şiddetsiz toplumun mümkün olduğundan bahseden görüşler olduğuna da dikkat çekmek gerekir. Şiddet içgüdüsel bir davranış biçimi olarak kabul edildiğinde bireyin bu durumun önüne geçebilmesi için yapabileceği çok fazla bir şey olmadığı sonucuna varılır. Ancak bu durum eğitimin davranış değişikliği oluşturmasıyla ilgili fonksiyonun gözden kaçırılması anlamına gelir. Eğitimin gücünün yanında, şiddetin yazılı ve görsel basın ile sosyal medyada çok fazla görünür olması toplumda modellemeye neden olduğu gibi yaşanan şiddeti sıradanlaşmaya da yol açmaktadır.

Bu tür bir sıradanlaşmayı yaşamadan şiddetin nedenlerini anlamının yolu insanı anlamaktan geçmektedir. Şiddetsiz bir dünya inşa etmenin imkânı üzerinde yapılan çalışmalar şiddetin zihin ve sosyal çevreden atılmadan bunun mümkün olamayacağını göstermektedir (Yakut, 2012). Bu açıdan eğitimin teorik ayaklarından biri olarak öğretim programlarının öğrencilerin ilk olarak zihinlerinden daha sonra da davranışlarından şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik içeriklere sahip olması beklenmektedir. Aynı şekilde bazı normların toplumdaki şiddetin nedeni olarak algılanması mümkündür. Ebeveyn hakları tartışılırken çocuk haklarının göz ardı edilmesine yol açan normlar ve erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurmasına yol açan kültürel normlar şiddete yol açabilmektedir (Karakaya ve Kubar, 2020).

İnsan bir kültür içine doğmaktadır bu nedenle kültürel kodlarından bağımsız hareket etmesi çok mümkün değildir. Eğitim kültürleme süreci olarak tanımlandığı zaman bireyin toplum içinde etken ve edilgen olduğu her iki durumda da şiddeti önlemede eğitimin önemi ortaya çıkmaktadır. Toplumun

kültürel kodlarında şiddet eğilimi, şiddet içeren davranışlar olmadığında bireylerin bunu öğrenmesi ya da taklit etmesi mümkün değildir. Aynı zamanda ailede disiplini sağlamada şiddeti eğitim yolu olarak gören bireylerin mevcudiyeti de şiddet ile eğitim arasındaki yanlış ve olumsuz bağa da örnekler.

2. şiddet Türleri

Eric Hobsbawm'ın (2020) gözüyle 20. yüzyıl aşırılıklar çağıdır. İki dünya savaşının yaşandığı yüzyıl şiddet çağı olarak da nitelendirilebilir. Bu çağı takip eden yüzyıl ise aşırılıklar çağının ve şiddetin sonuçlarının yaşandığı dönemdir. Bu açıdan şiddetin daha görünür olduğu dönemlerde bireylerin şiddete başvurması ya da şiddete karşı duyarsızlaşması olasılıklar arasındadır. şiddetin genel olarak bireyin yakın çevresinden gelme ihtimalinin daha yüksek olması, aynı ortamı paylaşan bireylerle ilgili çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak bazı değerlendirmelerin coğrafı sınırlandırmalar içerdığını de belirtmek gerekir. Avrupa ya da özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde bireylerin hiçbir sosyal bağı olmayan kişilere saldırıda bulunduğu toplu katliamlardan bahsedilebilirken ülkemizde aile içi şiddet, akran zorbalığı, kadına karşı şiddet gibi biyolojik ya da sosyal bağ bulunan bireylerin şiddetinden bahsetmek daha olasıdır (Yazıcı, 2023). şiddet; sözlü şiddet, fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, sosyal şiddet, ekonomik şiddet, siber şiddet, cinsel şiddet gibi alt başlıklar içermektedir.

2.1. Fiziksel şiddet: “Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. Örneğin, itmek, tokat atmak, tekmelemek, yumruklamak, eşya fırlatmak, bıçak, silah gibi aletlerle tehdit etmek veya saldırmak, işkence yapmaktır.” (Ayman ve şenol, 2012-2015). Fiziksel şiddetin hedefi her yaş, cinsiyet ve düzeydeki bireyler olabilir. Ancak fiziksel şiddete maruz kalan bireylerin çok büyük bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün yayımladığı rapora göre kadınların üçte biri, yaşamlarının bir noktasında fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmaktadır. DSÖ (2014) yayınladığı raporda, koronavirüs salgını sırasında kadına yönelik şiddetin arttığına dikkat çekerek, kadınların en çok yakın partner şiddetine maruz kaldığını belirtmektedir. Ülke genelinde ise fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten evlenmiş kadınların oranı %36'dır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014). Kadınlara yönelik fiziksel şiddetle ilgili değişkenlerden biri eğitimdir. Araştırmada, her eğitim seviyesindeki kadının fiziksel şiddete maruz kalabildiğı ancak ilkokul mezunu kadınlarda şiddete maruz kalma oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Ediz ve Altan, 2017). Ortaya çıkan bu oranların yanı sıra sosyal hayatta meydana gelen değişimlere uyum sağlamada yaşanan zorluklarda konuşulmayı hak etmektedir. Bu değişimlerden biri olarak kadının çalışma alanına dâhil olması sadece ekonomik gelir elde etmesi anlamına gelmemektedir. Beraberinde geleneksel yapının doğrularını sorgulamaya başlayan, hayatıyla ilgili kararları vermek isteyen kadın figürünü ortaya çıkarmaktadır ve erkeklerin bu süreci kabullenmesi kadınlardan daha yavaş gerçekteşmektedir.

Kadına yönelik fiziksel şiddet ile ilgili 2003 yılında ulaşılan bir veri oldukça düşündürücüdür. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2004) tarafından yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na göre kadının şiddeti hak edebileceğı bazı davranışların varlığının kadınlar tarafından kabul edildiğı görölmektedir. Kadının kocasına cevap vermesi %29, lüzumsuz diye nitelendirilen durumlara para harcaması %27, çocukların bakımının ihmal etmesi %23 oranında “dayağı hak etmesi” olarak yine kadınlar tarafından kabul görmektedir. Evde çocuk yetiştirmekten birinci derecede sorumlu olan annelerin bu görüşü kabul etmesi, aile içi şiddet söz konusu olduğunda bir kısır döngü yaratmaktadır.

İçişleri Bakanlığının Kadına Yönelik şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı çerçevesinde yürüttüğü çalışmalardan hazırladığı raporun sonuçlarına ilişkin çeşitli çıkarımlar mevcuttur. Bu öneriler arasında şiddet konusunda disiplinler arası araştırmalar yapılması, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı eğitim sistemlerinin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, kadınlara karşı ayrımcı dilden kaçınılması, toplumsal farkındalığın artırılması ve sosyal medyanın toplumu etkileme gücünün kullanılması yer almaktadır (Akkoç vd., 2020). Konuyla ilgili alan araştırmacılarının farklı önerileri de vardır. Din eğitimi öğretim programları açısından öneriler ele alındığında kız ve erkek öğrencilerin eğitime ulaşma noktasında eşit haklara sahip olması, kul hakkı kavramı anlatılırken verilen örneklerin güncellenmesi, kul hakkı kavramlarının tanımlanıp, örneklendirmeler yapılması ilk akla gelenlerdir.

2.2. Psikolojik şiddet: Duygusal şiddet olarak da adlandırılan psikolojik şiddet; duygusal ihtiyaçların karşıdaki bireye baskı yolu olarak kullanılmasıdır. Bireylerin duygusal ihtiyaçlarını göz ardı etmek, aşağılamak, arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, güvenini sarsmak, kıskançlık nedeniyle kavga çıkarmak, sevdiklerine zarar vermekle tehdit etmek gibi davranışlar psikolojik şiddette örnek olarak gösterilebilir

(Ayman ve Şenol, 2012-2015). Eylemlerini sürekli eleştirmek, çaresiz ve zavallı göstermek, yalnız bırakmak psikolojik şiddet kapsamına girmektedir. Diğer şiddet türleri ile karşılaştırıldığında psikolojik şiddete maruz kalanların önemli bir kısmı bu durumu yakınlarından görmektedir.

2.3. Ekonomik Şiddet: Ekonomik kaynakların tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Ekonomik gücün insanları kontrol etmek, denetlemek ve aşağılamak için kullanılması, kadınların çalışmasının veya seyahat etmesinin yasaklanması, çalışanların gelirlerine el konulması, aile gelirine ilişkin bilgilerin açıklanmaması ve tüm mal varlığının ailede tek bir kişiye devredilmesi örnek olarak verilebilir (Ayman ve Şenol, 2012-2015).

2.4. Siber Şiddet: Şiddet olgusuna son yıllarda eklenen alt başlıklardan biri siber şiddet ya da zorbalıktır. İnternet yoluyla bireylere uygulanan zarar verici söz ve tutumlara siber şiddet adı verilir. Siber zorbalık tanımı ilk olarak Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. Belsey (2023) siber zorbalığı “Bir kişi veya grup tarafından başkalarına zarar vermeyi amaçlayan kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranışları desteklemek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasını içerir.” şeklinde tanımlamaktadır. Sosyal medyada, mesajlaşma ve oyun platformlarında bireylere hakaret etme, kötü söz söyleme, onları utandırma, kandırma, yıldırma ya da korkutma amacı taşıyan söz ve davranışlar bu tanımın sınırları içindedir. Israrla bireylere mesaj atmak, aramak, gizli kamera ile görüntülerini kaydetmek, sosyal medya hesaplarını karıştırmak, hakaret ve nefret içeren paylaşımlarda bulunmakta siber şiddet örneklerinden birkaç tanesidir. Siber zorbalık kavramının yakın tarihe ait olduğuna dikkat çekmek gerekir. Siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar son yıllarda artmaktadır. TÜBİTAK desteği ile yürütülen Akca'nın "Siber Zorbalık Nedir? Nasıl Mücadele Edilir?" başlıklı raporun sonuçlarına göre ülkemizde öğrencilerin yaklaşık %12'si sözlü siber zorbalığa uğradığını belirtirken %10,5'i ise sözlü siber zorbalık yaptığını ifade etmektedir. Siber saldırıların şehirlere göre farklılaşması söz konusudur. İstanbul'da siber kurban oranının %20'ye yaklaştığı, siber zorba olma oranının ise %15'i geçtiği verilen bilgiler arasındadır.

Siber zorbalık ile dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma, dindarlık ile siber zorbalık arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulmuştur. Başka bir deyişle, bulgular dindarlık düzeyi ne kadar yüksekse siber zorbalık düzeyinin de o kadar düşük olduğunu göstermektedir (Korkmaz, 2019).

2.5. Cinsel Şiddet: Kişinin rıza göstermediği herhangi bir cinsel davranışa zorlamaktır. Uzun süredir fiziksel şiddetin bir alt kategorisi olarak tanımlanan cinsel şiddet, artık ayrı bir kategori olarak ele alınmaktadır. Bu sadece toplumun farklı kesimlerinde bulunabilen bir şiddet türü değil aynı zamanda paylaşılmayan bir şiddet türü olarak da değerlendirilebilir. Dünya Sağlık Örgütü cinsel şiddeti, mağdurla ilişkisine bakılmaksızın, bir kişinin karşısındaki bireyin cinselliğine karşı baskı kullanarak yöneltilen herhangi bir cinsel eylem veya cinsel bir eyleme zorlama girişiminde bulunması olarak tanımlamaktadır (WHO, 2014).

3. Şiddetle İlgili Kuramlar

Şiddetin kökenleri hakkında çeşitli kuramlar mevcuttur. Bu kuramlar şiddetin nedenlerini ortaya koymaktadır. Şiddeti ortadan kaldırmak için ilk adım şiddeti teşvik eden faktörlerin belirlenmesidir. Ortaya atılan kuramlar bağlanma kuramları, sosyal/bilişsel öğrenme kuramı, feminist kuram, ekolojik sistem kuramı, aile sistem yaklaşımları şeklinde gruplandırılabilir. Bağlanma kuramlarında bireyin anne ve babasıyla kurduğu güvenli bağlanmanın şiddeti önleyebileceği tam tersine saplantılı ya da güvensiz bağlanma tarzına sahip bireylerin sorunlarını şiddete başvurarak çözmeye çalıştıkları ifade edilmektedir. Sosyal bilişsel öğrenme kuramına göre çocuklar saldırgan davranışları gözlemleyerek öğrenirler. Şiddete tanık olma durumunda eylemi tekrarlama ihtimalinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu kurama göre şiddet içeren davranışlarla örnek olan herkes şiddetin yayılmasından sorumludur. Feminist kuram, aile içi şiddetin tek nedeninin ataerkil toplumsal yapılar olduğunu belirtirken, ekolojik modelde durum biraz daha karmaşıktır. Kişisel, ilişkisel, sosyal ve kültürel risk faktörlerini dikkate alan sosyal ekolojik model, okul, aile, fiziksel çevre, komşular, ebeveynlerin arkadaşları ve kitle iletişim araçları gibi birçok faktörün kişisel şiddet riskine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Aile sistemleri yaklaşımı, ebeveynlerin çatışma ve stresi yönetememelerinin çocuklarını etkileyeceğini öngörmektedir (Najafova, 2020). Tüm bu teoriler göz önüne alındığında şiddeti tek bir nedene veya teoriye indirgemenin mümkün olmadığı açıktır. Bireye ve çevreye bağlı olarak çeşitli sebeplerin olduğu söylenebilir. Bireyin sağlık durumuna göre yapılabilecekler eğitim süreciyle doğrudan ilgili olmayabilir ancak eğitim diğer tüm değişkenlerde geçerli bir faktördür.

4. Din Eğitiminin Şiddeti Önlemedeki Fonksiyonu

Şiddetin nedenlerini anlamak ve çözüm önerileri sunmak için bazı adımlar gerekir. Bu adımlar birey ve toplum düzeyinde geniş bir bakış açısını gerektirmektedir. Çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahip olan

şiddetle m¼cadele, disiplinler arası çalışmalar gerektirmektedir. Bireylerde ve toplumda değişim yaratmayı amaçlayan eğitim bu m¼cadelenin dışında kalamaz. Eğitim s¼recinde planlı eğitsel etkinlikleri içermesi açısından üretim programlarının şiddeti onlemeye yonelik içeriklerine dikkat çekilmesi z¼m yolundaki adımlardan biridir. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirmeyi amaçlamamaktadır. Eğitim s¼recinin nihai gayesi ve ruhu olarak nitelendirilen değerler din eğitiminde şiddete karşı kullanılabilecek arg¼manlardandır. Konuyla ilgili olarak T¼rkiye B¼y¼k Millet Meclisi (TBMM, 2007) tarafından yayımlanan "ocuklarda ve Gençlerde Artan şiddet Eğilimi III" raporunda gençler arasında gr¼len şiddetin eldeki verilerin çok daha ¼st¼nde olduğu ifade edilmektedir. şiddet içeren ortamların şiddet uygulayan insanlar ¼rettięi bilinmektedir. Aynı araştırma sonuçlarına göre öğrenciler şiddetin en çok sokakta ve ikinci sırada ise okullarda gr¼ld¼ę¼n¼ ifade etmişlerdir. Gelişim zellikleri açısından ocuk ve ergen olarak adlandırılan akranların bir arada bulunması okullarda şiddete neden olan faktörlerden biri olabilir. T¼m bu etkenlerin dışında istendik davranış değiştirme amacında olan okulların şiddet uygulanan yer olarak öğrencilerin zihninde yer etmesi konuyla ilgili problemlerden biridir.

Benzer şekilde dinler tarihi bağlamında din ve şiddetin tarihte bazen yan yana kullanılması, dinlerin şiddetin karşısında olduğu arg¼manıyla paradoksa yol açmaktadır. Haçlı Savaşları ile İşlam F¼tuhatları, din inanırlarının şiddetin hem öznesi hem de nesnesi olmaları bu duruma örnek olarak verilebilir. Dinsel ve politik şiddetin i ie geçtiği durumlarda şiddetin dini bir tutumdan ziyade siyasi ve sosyal motivasyondan kaynaklandığı d¼ř¼n¼lmektedir. Temel mesajı barış olan dinlerin şiddetin referansı olarak gösterilmesinin arka planında bazı ön yargılar olduğu gibi din mensuplarının eylemlerini meşrulaştırmak için dini referans göstermeleri de olabilir (G¼nd¼z, 2016).

Bu bağlamda rg¼n eğitim kurumlarının bireye ve topluma olan katkısı ile ilgili farklı gruplandırmalar yapılabilir. Tezcan (2014) okulların işlevlerinden bahsederken aynı zamanda şiddetin engellenme sonucu ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kendini gerçekleştirme şansı olmayan ya da yaratıcılığı kapatılan bireylerin şiddete başvurduklarını anlatır. Öğrenciler için temiz bir evre oluşturulmasının zorunluluğunu, oluşturulmak istenen temiz çevrenin de şiddetten arındırılmış olması gerektiğini ifade eder. Temiz çevrenin oluşturulmasında okuldaki pek çok faktör etkili olmaktadır. Bireyin yaşadığı sosyal evre, kişisel özellikleri, öğrenilmiş davranışları, okul k¼lt¼r¼ ve okul personelinin davranış şekilleri etkili unsurlardandır. Bu faktörler içerisinde retmenlerin davranış şekillerinin öğrencilerin şiddete başvurma oranlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği anlaşılmaktadır (Yavuzer, 2009). Öğrenciler arasında yapılan çalışmalarda öğrencilerin çok b¼y¼k bir bl¼m¼n¼n şiddete uğradığı, mağdur durumda olanların bir kısmının da şiddete şiddetle karşılık vermenin doğru olduğunu d¼ř¼nd¼ę¼ anlaşılmaktadır. şiddetten uzak durabilme nedenleri arasında ise aldıkları ahlaki ve k¼lt¼rel terbiyeyi referans gösteren öğrencilerin varlığı genel olarak eğitimin özel anlamda din eğitiminin şiddeti onlemedeki fonksiyonunu akla getirmektedir (Karakaya ve Kubar, 2020).

Okullarda şiddeti onlemeye yonelik yapılabilcek birbirinden farklı çalışmalar vardır. Bunlardan biri program temelli stratejilerdir. Okullarda iletişim becerilerini arttıran, öfke kontrol¼n¼ sağlayan programlar saldırganlık ve şiddeti onlemede fonksiyonel özellik göstermektedir. şiddetin nedenlerinden biri g¼l¼ problem çözme becerilerinin ve öfke kontrol¼n¼n eksikliğidir. Olumsuz davranışların ğrenilebiliyor olması, olumlu davranışlarında öğrenilebileceği anlamına gelmektedir. Bu açıdan saldırganlık ve şiddeti onleme programlarının planlanıp uygulanması başvurulan z¼mlerdendir (Yavuzer, 2009). Bahsi geçen programların y¼r¼t¼lmesi okul rehber retmenlerinin liderliğinde gerçekleşirken inanç sistemi başlığında birtakım değerlerin, normların ve ahlaki davranışların kazandırılması ve okul dışı alternatif etkinlikler için DKAB retmenlerinden destek alınması sonuçlara ulaşılması noktasında faydalı bir adım olacaktır.

Saldırganlığın sebepleri ile ilgili kuramların yanı sıra din eğitimi yaklaşımlarının da saldırganlığın onlenmesindeki rol¼ ayrıca tartışılmalıdır. Din eğitimi yaklaşımları ile ilgili kullanılan en yaygın sınıflandırma Grimmer'e aittir. Eğitimi insan gelişimi olarak gören Grimmer sosyal yapılandırmacı yaklaşımla din üretim s¼recini açıklamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda dini konuları anlatırken sosyal hayatla bağlantı kurmaktadır (Okumuşlar, 2007). Dinden ğrenme yaklaşımının saldırganlığı onlemedeki rol¼ ¼zerinde konuşulabilmesinin nedeni dinden öğrenme yaklaşımının bireyi merkeze alan onun insani özelliklere sahip olmasına odaklanan bir özelliğe sahip olmasıdır (Bates, 1992). şiddetten uzak durmak, başkalarına zarar vermemek de insani özellikler arasındadır.

5. Şiddete Karşı Değer Örnekleri

Çalışmada başlıklar üç temada oluşturulmuştur: Şiddete karşı değer örnekleri, beceri örnekleri ve şiddete karşı kullanılabilecek dini argümanlar. İlkokul için hazırlanan DKAB öğretim programları ile ortaöğretim için hazırlanan DKAB öğretim programlarının perspektifi, amaçları, felsefesi, kabul edilen kök değerler aynı olduğu için bazı açıklamaların tek bir yerde aktarılması yeterli görülmüştür. Şiddeti birey ve toplumun hayatından uzaklaştıracak önlemlerden biri bazı değerlerin kabul edilmesi, içselleştirilmesi ve davranışsal boyutta görünür olmasıdır. İncelenen programlar çerçevesinde adalet, öz denetim, nezaket, sevgi ve saygı değerlerinin şiddetin ortaya çıkmasını ya da devamını önlemesi beklenmektedir.

5.1. Adalet

Adalet sözlükte “Bir toplumda değerlerin, ilkelerin, ideallerin, erdemlerin cisimleşmiş, somutlaşmış, hayata geçirilmiş olması durumu” şeklinde tanımlanmaktadır. (Cevizci, 1999). Programda yer alan ve kabul gören değerleri ele almadan önce değer eğitimi ile ilgili Tarhan’ın (2004) bireylerin biyolojik olarak saldırganlık eğiliminin olabileceği ancak değer eğitimi sayesinde öz denetim becerisi ve empati yeteneğinin geliştirilmesinin bu durumun önüne geçeceği şeklindeki cümlelerini aktarmak gerekir. Öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olarak nitelendirilen değerlerin, bireyin temel insani özelliklerini oluşturduğu sorunlarla başa çıkmada gücün kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Öğretim programlarında yer alan kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Bahsi geçen değerlerin hem kendi başlarına hem de ilişkili olduğu diğer değerlerle birlikte ele alınması amaçlanmaktadır. Adalet değerinin kazandırılması ve toplumda adaletin ayakta tutulmasının ilk bakışta şiddet ve saldırganlıkla bağlantısı olmadığı düşünülebilir. Bu noktada konuyla ilgili küçük bir deneyi aktarmak meselenin anlaşılmasında önem arz etmektedir. Aynı masayı paylaşan dört çocuğun her birine beşer çikolata verilmiş ve herhangi bir sorun olmadığı gözlemlenmiştir. Bir süre sonra çocuklardan birine üç, diğerine beş ya da dört çikolata verildiğinde çocuklar arasında kavga çıkmaya başlamıştır (Tarhan, 2004). Adaletsizliğe karşı tepki beraberinde şiddeti doğurabilmektedir. Bu nedenle kök değerlerden adaletin bireyler tarafından içselleştirilmesi, toplumda tesis edilmesi şiddeti önlemedeki tedbirlerden biri olarak görülmelidir.

Konuyla ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2018) tarafından yayımlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı 9. sınıf dördüncü ünitesi direkt değerler ile ilgilidir. Değerler ve değerlerin kaynağı, değerlerin oluşumunda dinin, örf ve adetlerin etkisi üzerinde durulmasının yanı sıra gençlerin kişilik gelişimine değerlerin etkisinin günlük hayattan örneklerle açıklanması istenmiştir. Hem felsefe geleneğinde hem de İslam felsefesinde vurgulanan dört erdemden biri olan adalet kök değerlerin dışında bu ünite başlığında ayrıca ele alınmaktadır. Bireyin ölçülü davranması, itidal üzere hareket etmesi, abartılı tepkilerde bulunmaması saldırganlıktan, şiddetten uzak durmasını sağlayacak özelliklerdir. Aynı zamanda adalet toplumda düşmanlığı engelleyen ilişkilerde dengeyi sağlayan bir niteliğe sahiptir. Ölçülü ve dengeli olmakta öğrencilerde şiddete karşı oluşturulması gereken davranış kalıplarındandır. Adaletin teolojik kullanımında denge, denklik anlamları da mevcuttur (Çağrı, 1988). İncelenen öğretim programlarında öğrencilerin tutum ve davranışlarında ölçülü olmalarıyla ilgili kazanımlar mevcuttur. 10. sınıf düzeyinde “İslam dininin sosyal adaletle ilgili ilkelerini açıklar.” kazanımı toplumda adaletin tesisleriyle ilgilidir (MEB, 2018). Benzer şekilde sosyal adaletin yaygın olmadığı toplumlarda düşük gelirli bireylerin gelir seviyesi yüksek olanlara karşı öfkelerinin nedenlerinden biri olarak adalet duygusunun zedelenmesi gösterilebilir.

5.2. Öz Denetim

Değerlerden biri olarak öz denetim “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Öz denetimi yüksek olan bireylerin yaptıklarının sonuçlarını düşünebilmesi, davranışlarını kısıtlayıp denetlemesi beklenir. Bu açıdan öz denetimi yüksek bireylerin şiddete başvurma ihtimalinin düşük olduğu varsayılmaktadır. Davranış, duygu ve düşüncelerini düzenleyebilme becerisine sahip olan bireylerden kendine ya da başkalarına zarar vermesi beklenmez. Programlarda yer alan kök değerlerden biri olmasının yanı sıra öz denetim, konuların içeriğinde güçlü iletişim, davranış, düşünce, duygu ve irade yönetimiyle bağlantı kurulabilecek niteliktedir.

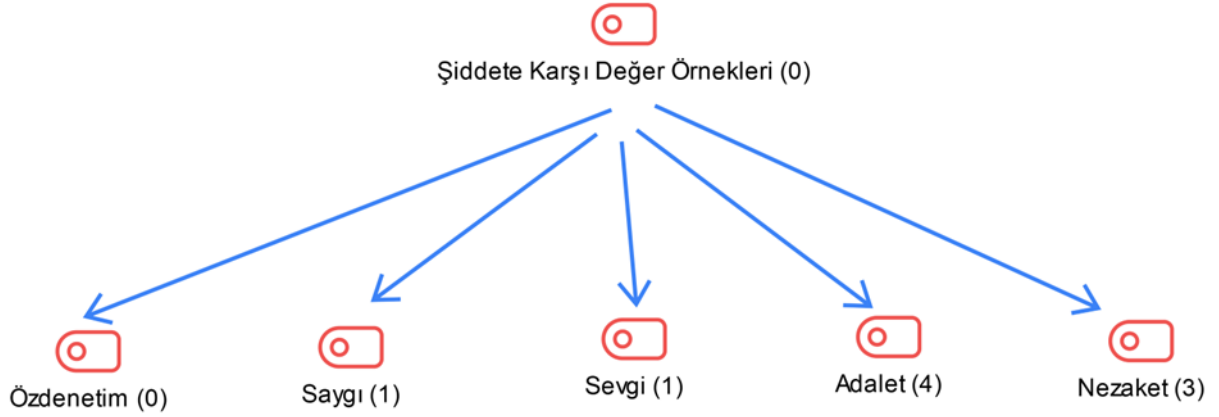
10. sınıf düzeyindeki Din ve Hayat ünitesinin kazanımlarından “Ahlak ile terbiye arasındaki ilişki kurar.” cümlesinin açıklaması “Duygu yönetimi, düşünce yönetimi, davranış yönetimi, irade yönetimi gibi konular ayet ve hadislerle ilişkilendirilerek ele alınır.” olarak tespit edilmiştir. Açıklamada bahsi geçen duygu, düşünce, davranış ve irade yönetimi öğrenilebilen ya da geliştirilebilen becerilerdir. Başarılı bir duygu yönetimi etkili bir iletişimin temellerindendir. Davranış yönetimini de aynı doğrultuda düşünmek gerekir. Çevredeki bireylerle kurulan iletişimi duygu, düşünce ve davranışlar biçimlendirmektedir (Demir, 2019). Duygu yönetim becerisi yüksek olan bireylerin dengeyi gözetmesi ve problem çözme becerisinin yüksek olması beklenir. Öğretim programlarında öz denetim kavramının kazanımlarda direkt kullanımı söz konusu olmadığı için açıklamalar başlığı konuya katkı sunmaktadır. 2018 öğretim programlarındaki on kök değerden biri olarak öz denetim, DKAB öğretim programında görünür olmasa bile alt metinlerde yer almaktadır.

5.3. Sevgi ve Saygı

Sevgi ve saygı genellikle bir arada kullanılan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanı herhangi bir şeye karşı bağlılık göstermeye yarayan duygu olarak sevgi ile herhangi bir şeye karşı özenli, ölçülü davranmaya iten sevgi duygusu olarak saygı şiddet ortamının oluşmasını önleyecek özelliklere sahiptir (TDK, 2024). 4. sınıf düzeyinde Güzel Ahlak ünitesinin alt başlıklarından biri “İnsani İlişkilerin Temeli: Sevgi ve Saygı” başlığındaki kazanımlara bakıldığında “İnsani ilişkilerin gelişmesinde sevgi ve saygının önemini ve gerekliliğini savunur.” cümlesi şiddet ve saldırganlığa karşı insani ilişkileri düzenleyen, sevgi ve saygı temelli iletişim sağlamayı amaçlayan özelliklere sahiptir. Kazanımın açıklamalarında yer alan cümleler “Anne baba, kardeşler, akraba, komşu, arkadaş ve öğretmenlerle ilişkiler ayet ve hadislerle açıklanır, güzel ahlaklı olmanın birey ve toplum hayatındaki önemine vurgu yapılır.” şeklindedir. Öğrencinin gerçekleştirdiği iletişimin hangi ilke ve kurallara dayanması gerektiğini, güzel ahlaklı olmanın anlamını ve etkilerini öğrencilerin fark etmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

5.4. Nezaket

5. sınıf düzeyinde Adap ve Nezaket ünitesinde “Nezaket Kuralları, Selamlaşma Adabı, İletişim ve Konuşma Adabı” başlıkları yer almaktadır. Tamamen pratik alana yönelik olarak hazırlanmış olan ünite konu başlıklarının kazanımları “Toplumsal hayatta nezaket kurallarına uygun davranışlar sergilemeye özen gösterir, iletişim ve konuşma adabına uygun davranır.” şeklindedir. Kazanımların açıklaması ise “Kişisel mahremiyetin önemine değinilir ve bu konuda dikkat edilecek hususlar üzerinde durulur ile iletişim adabı konusunda internet ve sosyal medya adabına da değinilir.” olarak belirlenmiştir. Tüm kazanım ve açıklamalara bakıldığında öğrencilerin etkileşimde bulunduğu toplum üyelerinin mahremiyetine saygı göstermesi gerektiğini bilmesi amaçlanmaktadır. Doğru iletişim şeklinin ne olduğu, iletişim kurarken dikkat edilecek hususlar saldırganlığı önlemede alınacak tedbirler arasındadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi şiddeti önlemeye yönelik yapılan çalışmalar arasında program temelli stratejiler vardır. Okullarda iletişim becerilerinin artırılması da bu çalışmalar kapsamında kabul edilir. Açıklamalar başlığında yer alan internet ve sosyal medya adabı siber şiddet ve saldırganlığı önlemeye yönelik bilgi aktarımını içermektedir (MEB, 2018).

6. Şiddete Karşı Beceri Örnekleri

6.1. Problem Çözme Becerisi

Bireyler hayatlarının farklı dönemlerinde çeşitli sorunlarla karşılaşır. Karşılaştıkları sorunları çözme becerisine sahip olmayan bireylerin sürekli çevresinden yardım istemesi ya da problemlere karşı oluşturduğu olumsuz yollardan birine -örneğin şiddete- başvurusu olasıdır (Derin, 2006). Problemlerin çözümündeki seçeneklerin tercih edilme nedenleri hakkında kesin bir bilgiye ulaşılmasa bile bireylerin bu beceriyi çocukluk ve gençlik döneminde kazanmış olmaları beklenir.

DKAB öğretim programlarının temel felsefe ve amaçlarında eleştirel düşünceye sahip, problem çözme becerisini kazanmış, kararlı bireylerin yetiştirilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir (MEB, 2018). Aynı zamanda temel becerilerden kabul edilen problem çözme becerisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Problem çözebilme yetisini kazanmış olan bireylerin şiddete ya da saldırganlığa başvurusu çok olası değildir. Şiddeti çözüm olarak gören, farklı çözüm örneklerine sahip olmayan ya da bu tür davranışları gözlemleme şansı olmayan bireylerin saldırgan davranışlarda bulunma ihtimali daha fazladır. İletişim becerilerine sahip olmak ve empati yapabilmek birbiriyle bağlantılı kazanımlardır. Empati kurabilen bireylerin güçlü iletişim becerilerine sahip olması beklenir.

2018 DKAB öğretim programlarının kazanım cümleleri içinde problem çözme becerisine direkt dikkat çeken bir başlık yoktur. Ancak temel becerilerden kabul edilen problem çözme becerisine olan vurgu şiddete karşı içerik oluşturulmasına müsaittir.

7. Şiddete Karşı Kullanılabilecek Dini Argümanlar

7.1. Güzel Ahlak

2018 DKAB ilköğretim ve ortaokul öğretim programının amaçları içinde yer alan “Ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri” cümlesi değerlerin sadece tanımını değil içselleştirilip davranışa dökülmesini hedeflemektedir. 7.sınıf düzeyindeki üçüncü ünite *Ahlaki Davranışlardır*. Kazanım cümleleri içinde güzel ahlaka, tutum ve davranışlarda dengeli olmaya vurgu söz konusudur. Güzel ahlaki tutum ve davranışların örneklerle açıklanmasının istendiği kazanımların açıklamasında yer alan adalet, dostluk, öz denetim, saygı, sevgi gibi değerlerin ilişkili olduğu tutum ve davranışlarla birlikte ele alınması isteği ve davranışların örneklerle açıklanması isteği eğitimde somutlaştırmaya yönelik ifadelerdir. Tutum ve davranışlarda ölçülü olmaya özen gösterilme arzusu her konuda dengeyi hatırlatan dini normlarla uyum göstermektedir (MEB, 2018). Benzer şekilde 2018 DKAB ortaöğretim programlarının kazanımlarında İslam ahlakında yerilen davranışlara, ahlakın konusuna, ahlak ile terbiye arasındaki ilişkiye, bağımlılığa karşı ahlaki ilkelere vurgu söz konusudur (MEB, 2018).

Genel olarak İslam ahlakı ile ilgili konular işlenirken dersin teorik ve soyut olmaktan çıkarılıp günlük hayattan örneklerin verildiği pratikler üzerinden devam edilmesi istenmektedir. İslam ahlakının öngördüğü model insan üst başlığında İslam ahlakında iyi ve övülen tutum ve davranışlar ile İslam ahlakında kötü ve yerilen davranışlar ele alınmaktadır. İyi ve övülen davranış olarak nitelendirilenlerden adil olmak, hoşgörü ve bağışlama, insanlara iyi davranmak ve güzel söz söylemek üzerinde durulması gereken ve şiddete karşı çözüm içeren başlıklardır. Hoşgörü; “Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans” olarak tanımlanırken bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerinde karşılaştıkları olumsuz durumlara karşı toleranslı olmaları yaşanabilecek olumsuz durumları engellemek açısından öneme sahiptir

(TDK, 2022). İnsanlara iyi davranmak ve güzel söz söylemek ise fiziksel, sözel ve siber şiddete karşı tedbir niteliğindedir. İnsanların iletişimde bulundukları bireylere kötü söz söylemeleri, onları aşağılamaları, hakaret etmeleri sözlü şiddet olarak tanımlanmaktadır.

7.2. İbadetler

İbadetlerin doğrudan amaçlarında şiddete karşı bilinç geliştirmek olmasa bile bireysel dengeyi, ölçüyü korumak, iradeyi güçlendirmek gibi kazanımlar sayesinde gelişim sağlanabilir.

DKAB programının 5. sınıf düzeyindeki ilk ünite olan “Allah İnancı” ünitesinin kazanımlarından biri “Allah’ın Rahman ve Rahim isimlerinin yansımalarına örnekler verir.” şeklindedir. Yaratıcının merhametini simgeleyen iki sıfatıyla bireylerin merhamet özelliğinin bağdaştırılması şiddeti önlemede etkili olabilecek değerlerden kabul edilebilir. “Ramazan ve Oruç” ünitesindeki kazanımların açıklamasında “Oruçlunun dikkat etmesi gereken hususlara da değinilir.” cümlesi kapsamında oruçlu bireylerin psikolojik, fiziksel şiddet gibi her türlü şiddet türünden uzak durması gerektiğİ konunun içeriğİ gereğİ öğrencilere aktarılacak zorundadır. Orucu bozan durumlardan olmasa bile orucun sevabını azaltan durumlar olarak somut örneklendirme yapılacak bir başlıktır. 9. sınıf “İslam ve İbadet” ünitesindeki kazanım cümleleri içinde “İbadetlerin, bireyin ahlaki gelişimi üzerindeki etkisini yorumlar.” cümlesi bireylerin ahlaki gelişiminde ibadet etmenin etkili olduğuna dikkat çekmektedir (MEB, 2018). İbadetler yoluyla bireylerin içsel dünyasının zenginleştirilmesi, sosyal farkındalığın artırılması çözüme katkı sunacak özelliktedir.

7.3. Hz. Muhammed’in Örnekliliğİ

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2018) tarafından yayımlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı *Hz. Muhammed ve Aile Hayatı* ünitesindeki kazanımların açıklamasında “Hz. Muhammed’in eş, baba ve dede olarak aile içerisinde ortaya koyduğu örnek davranışlarına yer verilir, onun eş, çocuk ve torunlarına olan sevgisi hadislerden örneklerle açıklanır.” olarak belirlenmiştir. Bir önceki ünite ile iletişimle ilgili genel sınırlar çizilirken Hz. Muhammed ile ilgili ünite de rol model olarak belirlenen Hz. Muhammed’in örnek davranışları aktararak konunun somutlaştırılması amaçlanmaktadır. Kazanımın ikinci açıklaması “Hz. Muhammed’in aile bireylerine danışmasına ve onların görüşlerine değer vermesine de vurgu yapılır.” şeklindedir. Ailede bireylerin görüşlerine önem verilmesi, demokratik bir tutum benimsenmesi aile içi iletişimi destekleyen noktalardandır. Genel olarak somut işlemler döneminde kabul edilen 5. sınıf öğrenciler için tarihte yaşanan olumlu örneklerin günümüzde de bağlantısının kurulması kazanımlara ulaşmayı sağlamada etkili olabilecek noktalardır. 5. sınıfın son ünite başlığı “Çevremizde Dinin İzleri” şeklindedir. Konu içeriğİ direkt saldırganlık ve şiddetle ilgili değildir. Ancak öğretmenlerin konuları işlerden saldırganlığın ve şiddetin yıkıcı etkilerini öğrencilerin anlayabileceğİ, iletişim becerisine katkıda bulunan örneklerin seçilebileceğİ konu başlıkları mevcuttur. Edebiyat, musiki ve örf-adetlerde dinin etkisinden bahsederken öğrencilerin birden fazla duyu organlarına hitap edebilen örnekler bulmak daha kolay gözükmektedir (MEB, 2018).

8. sınıf dördüncü ünitesi “Hz. Muhammed’in Örnekliliğİdir.” İslam dininin inanırlarına örnek olarak gösterdiğİ Hz. Muhammed’in hayatından somut örneklerin paylaşıldığı başlığın kazanımları içinde Hz. Muhammed’in merhametli ve affedici oluşuna, istişareye verdiği öneme vurgu vardır (MEB, 2018). Bu çerçevede kazanımlar merhametli olmak gibi bir değerın yanı sıra bireysel ve aile içi şiddeti önleyebilecek davranışları kazandırma amacını içermektedir.

11. sınıf düzeyinde “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” ünitesi kazanım ve açıklamaları ile şiddete karşı farkındalık oluşturabilecek niteliktedir. Hz. Muhammed’in ahlaki özelliklerinin örneklendirilmesi üzerine kurulu kazanımlar mevcuttur (MEB, 2018). Bu örneklendirmeler yoluyla toplumsal bir problem olarak kabul edilen şiddet karşısında Hz. Muhammed’in tavrının, tutum ve davranışlarının aktarılması, şiddete karşı farkındalık oluşturulması mümkündür.

7.4. Kıssalar

Kıssalar genel olarak ahlaki mesajlar içeren bir özelliğİ sahiptir. Programın esnek bir çerçevede hazırlanmış olması nedeniyle öğreticilerin belirleyeceğİ kıssalar üzerinden mesaj ve değer merkezli bir eğitim öğretim süreci planlanmış gözükmektedir. Bu nedenle seçilen kıssalar çerçevesinde kurslara devam edenlerin İslam’ın şiddete olan bakışının, saldırganlığa karşı birey ve toplum olarak alınabilecek tedbirlerin öğrenmiş olması beklenir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2018) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan Hz. Lokman’ın öğütlerinin içeriğİ hem bireysel hem de sosyal alana etki edebilecek örneklemelere sahiptir. 2018 DKAB ilköğretim ve ortaokul öğretim programında Hz. İbrahim, Hz. Davud, Hz.

İbrahim, Hz. Süleyman, Hz. Âdem, Hz. Zekeriya, Hz. İsmail, Hz. Yahya, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Yusuf, Hz. Salih ve Hz. Nuh'un hayatlarından örneklerin aktarılması, hikayeleştirme yapılması mümkündür.

7.5. Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak

Zararlı ya da kötü olarak nitelendirilen alışkanlıklar bireyin iradi sistemini olumsuz etkilediği için şiddetin tetikleyici unsurları olabilmektedir. Kötü alışkanlıkların şiddete yol açtığı hem gözlemler hem de istatistikler yoluyla ortaya konulabilmektedir. Bu bağlamda 6. sınıf düzeyinde belirlenen ünitelerden biri “Zararlı Alışkanlıklardır.” 6. sınıf düzeyindeki ünite zararlı alışkanlıkların hem bireysel hem de sosyal alandaki olumsuz etkilerine dikkat çekilmektedir. Aile içi şiddetin nedenlerinden biri olarak gösterilen içki, kumar ve uyuşturucu bağımlılığını engellemek saldırganlığa yol açan alışkanlıkların önüne geçmek için bir tedbir olarak görülebilir. Zararlı alışkanlıkların bireysel ve toplumsal hayat üzerindeki olumsuz yansımalarına değinilmesinin istendiği konu başlıkları saldırganlığı önlemede kullanılabilecek içeriğe sahiptir (MEB, 2018). 12. sınıf “Güncel Dini Meseleler” ünitesi kazanımları arasında bağımlılık noktasında dini ve ahlaki ilkelerin açıklanmasına dikkat çekilmiştir (MEB, 2018).

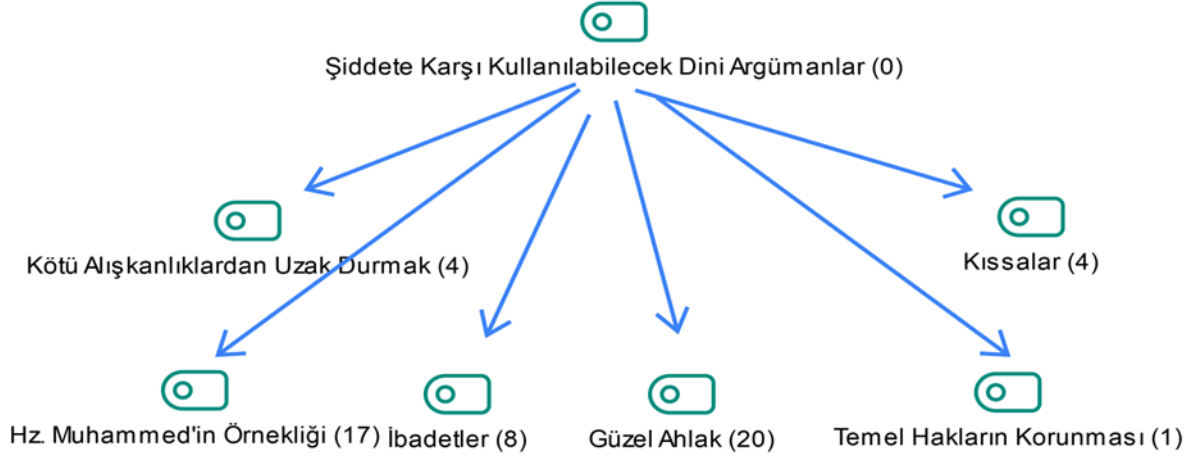
İslam ahlakında kötü ve yerilen davranışlar arasında konuyla bağlantılı olan başlıklar adam öldürmek, içki ve kumar, bağımlılık (madde, sosyal medya, teknoloji bağımlılığı vb.)dir. Tüm dinlerde en büyük günahlardan biri olarak kabul edilen adam öldürmek şiddetin son noktası olarak kabul edilir. İnsan hayatının kutsal olduğu kabulünden hareket eden bakış açısı toplumdaki düzenin korunmasına yardımcı olacaktır. Alkol, kumar ve bağımlılığa yol açan maddelerin şiddetin temel nedenleri olduğu bilinmektedir. Aile içi şiddetin nedenleri ile ilgili yapılan çalışmalar alkol kullanımının şiddete yol açtığını ortaya çıkarmıştır. Özellikle aile içi şiddetin, ölümlü olmayan fiziksel yaralamaların, trafik kazalarının nedenlerin başında alkollü olmak geldiğine göre İslam ahlakında yerilen davranışlar kategorisinde kabul edilen başlıklar içinde olması doğaldır (Karaçam vd., 2006 ve Ünal, 2005). Bağımlılık tanımının içinde sosyal medya ve teknoloji bağımlılığının yer alması bağımlılık çeşitlerinin güncellendiği anlamına gelmektedir. Günlük hayatın içinde olan zorbalık ve şiddet teknolojik gelişmelerle birlikte sanal ortama da taşınmaya başlamıştır. Konu başlığı ile ilgili olarak siber zorbalığında gündeme getirilmesi, son yıllarda ortaya çıkan şiddet çeşitlerinden biri olarak toplumda farkındalık oluşturmaya açısından önemlidir.

7.6. Temel Hakların Korunması

8. sınıfın üçüncü ünite başlığı “Din ve Hayattır.” “Din, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi yorumlar.” kazanımının açıklaması “İslam dininin temel inanç, ibadet ve ahlaki esasları bireysel, sosyal ve iktisadi hayatla ilişkilendirilerek ele alınır.” şeklindedir. Konular işlenirken, günlük hayattan ve öğrencilerin somut deneyimlerinden örneklerle işleme isteği bireyden hareket ilkesinin göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. “İslam dininin can, nesil, akıl, mal ve din emniyetiyle ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefleri analiz eder.” kazanımının açıklamasında ise “Canın korunmasında, iş sağlığı ve güvenliği; malın korunmasında, haksız kazanç; aklın korunmasında, zararlı alışkanlıklar; neslin korunmasında, aile kurumunun önemi gibi konulara da değinilir.” denilmiştir (MEB, 2018). Genel olarak şiddetin 15-44 yaş arası insanlar için dünya çapında önde gelen ölüm nedenleri arasında olduğu düşünüldüğünde İslam dininin canın korunmasıyla ilgili olarak aldığı tedbirlerin önemi anlaşılabilir (WHO, 2014). Şiddeti önlemeye yönelik hem aile kurumuna hem de aile içi iletişime dikkat çekilmesi mümkündür. Üniteyle ilgili kazanımlardan biri “Hz. Yusuf’un örnek hayatından ilkeler çıkarılır.” şeklindedir (MEB, 2018). Hz. Yusuf’un hayatı, sahih kaynaklarda yer alan rivayetler ışığında ayrıntıya girilmeden ve öğrenci düzeyi dikkate alınarak ele alınır şeklinde açıklamaya sahiptir. Hz. Yusuf yaşadıkları açısından değer eğitiminde öğrencilere örnek gösterilebilecek kutsal tarihsel figürlerden biridir. Özellikle aile bireyleri tarafından fiziksel şiddete uğraması daha sonra yaşadığı psikolojik ve fiziksel şiddet örnekleri görsel materyallerle desteklenerek hedef kitleye aktarılabilir. Hz. Yusuf’un temel haklarının ihlaline rağmen kendisine zarar verenlerin can ve mal güvenliğine müdahale etmemesi, onları affetmeyi seçmesi konuyla ilgili örnekler arasındadır (Karataş, 2020).

Modern dünyanın evrensel sözleşmeler ile garanti altına almaya çalıştığı temel haklardan olan yaşam hakkı, insan hakları ve ekonomik haklar programda teolojik destek ile güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Dinin birey ve toplumun karar mekanizmasındaki temel ölçütlerden biri olması bu konudaki dini referansların deyim nerdeyse elini güçlendirmektedir. Kul hakkının kavramsal kullanımı teolojiden beslenmektedir. Bireylerin her türlü haklarının ihlal edilmesi dini literatürde kul hakkı kapsamında değerlendirilir ve birincil kaynaklarda affedilmesi yine insanlara bırakılmıştır. Oldukça geniş kapsama sahip olan kul hakkı ele alınırken sözlü, fiziki, siber, ekonomik şiddet türlerinden her biri ile ilişki kurulabilir. Bireyin yakın çevresindekilere karşı sorumluluğunu yerine getirirken doğru bir iletişim kurması, doğru bir

dil kullanması, karşısındakilerle ilgili olumlu özelliklerinden hareket etmesi yine şiddete karşı kullanılabilir argümanlardandır. Benzer şekilde saygı kuralları ve görerek öğrenme ile ilgili White ve Widom tarafından yapılan çalışma referans gösterilebilir. İhmale uğrayan çocukların yetişkinlik döneminde şiddete daha yatkın oldukları araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır (White and Widom, 2003). Benzer şekilde Bulman'ın dünyaya ilişkin varsayımlar teorisi bireylerin deneyimlerine dikkat çekmekte, hayat boyu gözlemlenen davranışların olumlu olması durumunda davranışların da olumlu olacağını aktarmaktadır (Lilly vd., 2011).

Sonuç ve Öneriler

Şiddet ile ilgili çalışmak kendi içinde bazı zorluklar taşımaktadır. Bunların arasında konuyu sınırlandırmak vardır. Şiddete yüklenen anlamlar, şiddetin türleri, şiddete uğrayan bireylerin çeşitliliği gibi faktörler konuyu sınırlandırmayı zorlaştırmaktadır. Bu noktada farklı kaynaklardan harmanlayarak ulaşılan bilgiler ışığında şiddet türleri açısından aile içi şiddet, fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet gibi türler ele alınmıştır. Şiddetin özne ve nesnesinin yakın bireyler olması nedeniyle ortaya çıkma ihtimali de daha zayıftır. Şiddetin türlerindeki çeşitliliğe rağmen şiddetin önlenilebileceği ya da azaltılabileceği kabulü önemlidir. Bu kabul, neler yapılabileceği sorusunu gündeme getirmektedir.

Bireylerin olumsuz davranışlarının eğitim öğretim yoluyla olumlu davranışlara evrilebileceği bilinmektedir. Bu bakış açısı, şiddete karşı eğitimin kullanılabileceğini varsaymaktadır. Eğitim öğretim sürecinin teorik boyutunu oluşturan öğretim programları içerisinde din eğitimi program örneklemelerinin incelenmesi, programların şiddeti önlemeye yönelik katkısının neliği üzerine kuruludur. Bu noktada dünyaya ilişkin varsayımlar teorisi, bireyin dünya algısının başlangıçta olumlu olduğunu ve deneyimlere göre şekillendiğini göstermektedir. Bu deneyimler en iyi şekilde değer eğitimi teşvik ederek aktarılabilir. Araştırmanın sonucu, mevcut öğretim programlarının şiddet konusunda net bir gündeme sahip olmaktan ziyade, değerler ve dini argümanlar üzerinden konunun ele alınmasını mümkün kıldığını göstermektedir. Şiddeti önlemeye yönelik olarak öğretim programları kapsamında farkındalık ve duygu yönetimi eğitimlerinin göz önünde bulundurulması, iletişim becerilerini güçlendirecek etkinliklerin planlanması mümkündür.

Çalışmanın sınırları dahilinde, şiddeti önlemeye yönelik olarak din eğitimi ile ilgili öğretim programlarını tasvir etmek, var olan durumunu ortaya koymak hedeflenmiştir. Örgün eğitim için hazırlanan 2018 DKAB ilkök, ortaokul ve ortaöğretim programları karşılaştırıldığı zaman ilkök, ortaokul için hazırlanan öğretim programlarında şiddete karşı alınabilecek tedbirlerin daha yoğun olduğu görülmüştür. Ortaöğretim programında ise bazı sınıf seviyelerinin konu başlıklarında, kazanımlarında ve kazanımların açıklamalarında saldırganlığı önlemeye yönelik herhangi bir ibarenin mevcut olmadığı anlaşılmaktadır. Her iki öğretim programında şiddet ve saldırganlık kavramları metin içinde arandığı zaman ortaöğretim programında sadece bir yerde kavramın kullanıldığı görülmüştür.

Programların değerlendirilmesi sonucunda şiddet ile ilgili kayda değer derecede başlığın yer almadığı, değer eğitimi kapsamında programlarda yer alan kök değerlerin konu içeriklerine dağıtıldığı, şiddeti önlemeye yönelik olarak adalet, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, adalet gibi değerlerin kazanımı için

planlamalar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu açıdan öğrencilerin temel değerleri anlamaları, benimseyip sahip oldukları değerler ile uyumlu hareket etmelerinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Şiddetin öğrenilen bir tutum olduğu kabulünden hareket eden kuramlar temelinde aile ve okulun önemi ortaya çıkmaktadır. Aile içi iletişim, aile aidiyeti yoksunluğu gibi başlıklar konuyla bağlantılıdır. Aile kurumunun ortadan kalkması, güven duygusunun yıkılması birey ve toplumda farklı sorunlara yol açmaktadır ki bunlardan biri de şiddettir. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan biri de programlarda aile kurumuna ve ailedeki bireylerle olan iletişime önem verilmesi gerektiğidir. Aynı zamanda her iki öğretim programında şiddeti önlemeye yönelik kullanılabilecek dini argümanların etkili bir şekilde ele alınmasının mümkün olduğunu göstermektedir.

Genel olarak programların hedef kitleye kazandırmak istediği bazı değerler ve alışkanlıklarla şiddete karşı bir duruş oluşturabileceği ifade edilmelidir. Çünkü şiddet önlenabilir, değiştirilebilir ve sınırlandırılabilir. Dinin değerleri destekleme ve kazandırma yoluyla şiddetin önüne geçebilmesi mümkündür. Ulaşılan sonuçlardan hareketle din eğitiminin şiddeti önlemede kullanılabilecek önemli bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Şiddetin önlenbilmesi ya da azaltılabilmesi için bazı öneriler yapılabilir.

Öğretim programları hazırlanırken şiddetin bireysel ve toplumsal zararlarına dikkat çeken yazılı ve görsel materyaller hazırlanabilir. Bu materyallerin hazırlanmasında farklı disiplinlerden yardım alınarak disiplinler arası bir yaklaşım benimsenebilir.

Farklı sivil toplum kuruluşları ile imzalanabilecek protokoller ile veliler için şiddete karşı farkındalık çalışmaları düzenlenebilir, geniş bir toplumsal katılım sağlanabilir. Ailelerin bu programlara katılımı, şiddete karşı yapılacak çalışmaların pekiştirilmesini sağlayacaktır.

Şiddete karşı duygu yönetimi ve farkındalık eğitimi programların kazanımlarına ve içeriklerine dağıtılabilir.

Değerler eğitimi çerçevesinde uygulanan yaklaşımların pozitif davranış geliştirme becerilerini içermesi hedeflenebilir.

Özellikle siber şiddete karşı güncel teolojik söylemlerin medya okur-yazarlığı ile harmanlanması sağlanabilir.

Din eğitimi alan bireylerin şiddete olan yaklaşımını ortaya çıkaran alan araştırmaları yapılabilir. Çıkan sonuçlar aracılığıyla bu konuda yorum yapabilmek, programların güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmak mümkün olacaktır.

Etik Beyan

“*Şiddet Problemi Bağlamında 2018 DKAB Öğretim Programlarında Şiddete Karşı Kullanılan Argümanlar*” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Ethical Declaration

During the writing process of the study “*Arguments Used Against Violence in the 2018 Religious Education Curricula in the Context of the Problem of Violence*” scientific rules, ethical and citation rules were followed. No falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Declaration of Conflict

There is no potential conflict of interest in the study.

Not

Bu çalışma Uluslararası İslam ve Yorum VII “Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Din ve Hayat Sempozyumu’nda (26*28 Ekim 2023) bildiri olarak sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Kaynakça

- Akca, E. B. (t.y.). *Siber zorbalık nedir? Nasıl mücadele edilir?* <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/5ok8W.pdf>
- Akkoç, Y. S. vd. (2020). *Kadına yönelik şiddetle mücadele koordinasyon planı*. İçişleri Bakanlığı. https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/mulkiyeteftis/inc_arst_rapor/Aile-ici-ve-kadina-yonelik-siddet.docx
- Ayman, Z., & Şenol, N. (2012). Kadına yönelik aile içi şiddet: Nedenleri, sonuçları, alınacak önlemler. *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Ay, M. F. (2018). *Lise öğrencilerinde DKAB eğitimi ile saldırganlık arasında dindarlık ve ahlaki olgunluğun aracılık rolünün incelenmesi* (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aytaç, K. (1972). *Avrupa eğitim tarihi*. Ankara: AÜ DTCF Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2008). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık.
- Bates, D. (1992). Developing R.E. in topic-based approaches to learning. In D. Bastide (Ed.), *Good practice in primary religious education* 4-11 (pp. 101-131). London: The Falmer Press.
- Belsey, B. (t.y.). *Cyberbullying*. Erişim 26 Şubat 2023. <https://www.cyberbullying>
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çağrı, M. (1988.). *Adalet. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 15 Ağustos 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet#1-ahlak>
- Demir, G. (2019). Kişilerarası iletişimde duygu yönetiminin rolü: Öğretmen-öğrenci iletişimi üzerine bir araştırma. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 153-167.
- Demirbaş, T. (2016). Şiddet suçlarına genel bir bakış. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 3345-3353. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621813>
- Derin, R. (2006). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerileri ve denetim odağı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki (İzmir il örnekleme)*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp#top2>
- Ediz, A., & Altan, Ş. (2017). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet üzerine bir alan araştırması*. 397-410.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelken Tepe Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2016). Din ve şiddet paradoksu. *Milel ve Nihal*, 13(2), 8-31. <https://doi.org/10.17131/milel.284837>
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2004). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması*. Ankara: Ekim.
- Hobsbawm, E. J. (2020). *Kısa 20. yüzyıl 1914-1991 aşırılikler çağı* (Y. Alagon, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- İbn Düreyd el-Ezdî, E. M. b. el-Hasan. (1987). *Cemheretü'l-luga* (R. M. Ba’lebekî, Thk.). Beyrut: Dâru'l-İlm il’-Melâyin.
- Kantarci, Z. (2013). Sokrates ve eğitim felsefesi. *Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 78-90. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84134>
- Karaçam, Z. vd. (2006). Evli kadınların aile içi şiddet görmelerini etkileyen faktörler ve kadınların şiddete ilişkin bazı özellikleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 22(2), 71-88. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/835979>
- Karakaya, H., & Kubar, Y. (2020). Lise döneminde şiddet algısı ve nedenleri üzerine bir saha çalışması: Elâzığ örneği. *Journal of Analytic Divinity*, 4(2), 71-98. DOI: <http://doi.org/10.46595/jad.758293>
- Karataş, M. (2020). Günümüz gençlerinin değerler eğitiminde bazı ahlaki davranışlar açısından Hz. Yûsuf kıssası. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 14, Güz.
- Korkmaz, S. (2019). *Siber zorbalık ve mağduriyet, problemli internet kullanımı ve dindarlık ilişkisi* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Lilly, M. M. vd. (2011). The mediating effect of world assumptions on the relationship between trauma exposure and depression. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(12), 2499-2516. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0886260510383033>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=319>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED). (2008). *Öğrencilerin şiddet algısı*. https://www.meb.gov.tr/earged/earged/siddet_algisi.pdf
- Najafova, L. (2020). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili araştırmaların sistematik derlemesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Okumuşlar, M. (2007). Çok kültürlü toplumlarda “din hakkında öğrenme” ve “dinden öğrenme” modeli. *Marife*, 7(2), 251-264.
- Ögel, K. (2017). *Bağımlılık ve tedavisi temel kitabı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Sami, Ş. (1987). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tarhan, N. (2004, Kasım 23). Şiddet eğiliminin altında Hollywood kültürü var (Defne Sarısoy). *NTV Güncel*. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/297377.asp>

- TBMM. (2007). Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi III. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/arastirma_onergesi_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=491
- Tezcan, M. (1994). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset.
- Türkiye Cumhuriyeti. (2012). Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun (Kanun No. 6284). Resmî Gazete, 28239. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf>
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23341/ozetraporturkceweb.pdf?sequence=2>
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(9), 1-8. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198147>
- White, H. R., & Widom, C. S. (2003). Intimate partner violence among abused and neglected children in young adulthood: The mediating effects of early aggression, antisocial personality, hostility and alcohol problems. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 29(4), 332-345.
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*. Geneva.
- World Health Organization. (2014). *Global status report on violence prevention*. Luxembourg.
- World Health Organization. (2014). *Violence against women*. Geneva.
- Yakut, S. (2012). Lise öğrencilerinde şiddet eğilimi düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 143-189. https://isamveri.org/pdfdrgr/D03583/2012_3_1/2012_3_1_YAKUTS.pdf
- Yavuzer, Y. (2009). *Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programlarının lise öğrencilerindeki etkisinin incelenmesi* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=gPqdkK2uRWT1SVJv8O2or3Q&no=ALiIsuuL9mn_TYb5eSGuqg
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal değişim durumunun şiddet biçimiyle ilişkisi: ABD/Avrupa-Türkiye karşılaştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 350-369. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70495>
- Yılmaz, M. (2010). *Ergenlerde şiddetin önlenmesinde din eğitiminin rolü* (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, M. (2013). Bireysel şiddet davranışlarını önlemede yaygın din eğitimi. *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: DİB Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Violence is an issue that negatively impacts individuals and society, tarnishing human dignity. The struggle to protect human dignity requires a multidimensional and complex interdisciplinary approach. In this context, violence remains a problem waiting to be solved by humanity. There are various definitions of violence. The common point in all these definitions is the negative image that the concept of violence creates in the minds of individuals. Each type of violence targets different individuals. However, in general, individuals who are subjected to violence are typically those who can be described as disadvantaged. The negative effects of violence on both individual and societal life, as well as what needs to be done to eliminate violence, are open to solution proposals. In the educational process, it is likely that teaching programs may contain solutions, given the inclusion of planned educational activities. In this regard, it is important to highlight the necessity of utilizing religious education, which has both theoretical and practical relevance in societal memory, and to contribute to the updating of the Religious Culture and Ethics (DKAB) curriculum within the scope of this study. The research questions of the study include whether the 2018 DKAB curriculum contains current information to prevent various types of violence. To address these questions and achieve the study's objectives, the relevant curricula have been examined descriptively through document analysis. Through the data obtained, coding categories were created, and these codes were grouped together to form the main themes of the study. The study consists of two parts. In the first part, definitions and theories related to violence are presented, thus establishing the boundaries of the study. In the second part, the study's titles were formulated based on the learning outcomes found in the DKAB curriculum. There are existing studies in the literature on the role of religious education in preventing violence. Some of these studies are the result of the efforts of scientists, while others consist of projects supported by public institutions. As one of the sources of social problems, the definition of violence, its causes, and how to address it deserve further discussion. In this context, the research supported by the Ministry of National Education (MEB) aims to describe the issue and propose solutions. Similarly, studies exploring the function of widespread religious education in preventing violence, and those examining the relationship between Religious Culture and Ethics Education (DKAB), aggression, and cyberbullying among high school students, have made valuable contributions to the field. However, the novelty of this research lies in the fact that it is based on the DKAB curriculum. The results of the study indicate that within the themes identified under the 2018 DKAB curriculum, religious arguments

against violence are more prevalent compared to other themes. One of the study's key themes, the function of religious education in preventing violence, has been addressed through various subtopics. Examples of values opposing violence have been analyzed under the headings of justice, self-regulation, love-respect, and kindness, with kindness receiving the most emphasis within the scope of the study. The research highlights that problem-solving skills are among the measures aimed at preventing violence. In the 2018 DKAB curriculum, religious arguments that can be used against violence exhibit greater diversity compared to other topics. These arguments include avoiding harmful habits, following the example of Prophet Muhammad, worship, moral virtues, protecting fundamental rights, and narratives (Qisas). Among these, the "moral virtues" section contains the most comprehensive content. Recommendations related to the study include the preparation of written and visual materials emphasizing the individual and societal harms of violence during the development of curricula, as well as adopting an interdisciplinary approach. Awareness campaigns against violence could be organized for parents through protocols established with various non-governmental organizations, ensuring broader societal participation. Parental involvement in these programs would reinforce efforts to combat violence. Emotional management and awareness training against violence could be integrated into the outcomes and content of the programs. Approaches applied within the framework of values education could aim to include skills for developing positive behaviors. Furthermore, theological discourses addressing cyber violence, which has become increasingly prevalent in recent years, could be supported with media literacy initiatives. One of the findings of the study is the importance of emphasizing the family institution and communication among family members within the programs. Additionally, the study indicates that religious arguments, which could be used to prevent violence, can be effectively addressed in both curricula. It is possible not only to take preventive measures against violence through the values distributed across the content but also to support the topic with theological arguments. It is also suggested that religious education can be a source of support for tackling social problems, such as violence, which undermine social trust.